

SIEMEN DIJKSTRA
Arctische Landschappen

◀◀ Elisstappen –
Pentekening op kopie van
een landkaart van het
gebied ten westen van
Berlevåg, Noord-Noor-
wegen aan de noordelijke
Ozee. Land van sneeuw-
gorzen, raven en onge-
spelde spuiten langs de
voedlijn, waaronder dit
plastic (orange) armpje.

Life and Phantasies
of a Visual Poet –
Rogeyn, Vrangnerfjorden,
70° NB – Ateurenhout-
snede, 45 x 60 cm, 1995

VOORWOORD DOOR ROBIN D'ARCY SHILLCOCK

Op zoek naar de Arctische droomlanden

In dit boek neemt Siemen Dijkstra ons mee naar het noordpoolgebied, een landschap dat tot de meest extremo en mensonvriendelijke landschappen behoort die er op aarde te vinden zijn. Met zijn schetsen en houtsneden spreidt hij een waaler uit van beelden die zijn fascinatie met dit landschap weerspiegelen.

De eerste vraag die dan oprijst is: waarom juist dat ongenaakbare gebied? Een gebied waar het in de zomer kan sneeuwen, waar een zeemist je dagenlang het zicht kan ontnemen in een soort white-out – waarbij een val in een gletsjerkloof niet ondenkbaar is. Eén verkeerde stap bij het oversteken van een beek, zeker met zware rugzak, kan een gebroken been of verdraaide knie opleveren, en wat dan? Elk jaar trekken mensen het poolgebied in om er nooit meer uit terug te keren. Het oplossen van een lichaam in het koude, bacterievrije landschap duurt langer dan in de jungle

van Guyana, maar na een paar maanden is daarvan ook hier niet veel meer over door knaagdieren, poolvossen, gevleugelde aaseters, een passerende wolf of die vreeswekkende predator, de ijsbeer. Je kunt maar beter geen gestrande ijsbeer tegenkomen die het niet lukte mee te reizen met het zich in het voorjaar terugtrekkende pakijs. Want zonder pakijs geen robben. Uitgehongerd, mogelijk stervend, ziet zo'n ijsbeer dan alles wat beweegt als zijn volgende maaltijd. Ben jij het die daar op een eindmorene scherp tegen de lucht afsteekt, dan heb je echt pech. Dat alles maakt de vraag nog prangender: waarom naar het Arctische? Het antwoord is simpel, het is een genetische kwestie. Een doorgegeven aberratie, en wij die ermee behept zijn, mogen ons gelukkig prijzen dat deze navigatiefout in het genetisch systeem slechts aan weinigen wordt doorgegeven – want anders zou het er verdomd druk worden, daar in het Noorden.

DREAMS OF A LANDSCAPIST NO. 1 KALKDAL – BLOKKENVELD, LIVERPOOLLAND, NOORDOOST-GROENLAND – KLEURENHOUTSNEDE, 2015

KALKDAL – Blokkenveld, Liverpoolland, Noordoost-Groenland

kleurenhoutsnede, 2015

Groenland, 18 augustus 2010.

Het tweede deel van de voettocht bracht ons in het meer alpine deel van Jamesonland. Nadat we tenten en uitrusting hadden laten drogen in de zon bij de Fangsthytte aan het Hurryfjord vervolgden we onze tocht naar de oostelijke helft van Liverpoolland.

Die landtongen aan de oostkant van Groenland vertonen steeds hetzelfde patroon: de zuidzijde bestaat uit een oud afgerond glaciaal landschap met ronde afgesleten dalen en hoogvlaktes, terwijl het noordelijke deel bestaat uit omhooggewerkt en geologisch veel jonger alpine gebied.

Het weer op deze landtongen wordt heel erg bepaald door de grote ijskap, waar zo'n tachtig procent van Groenland uit bestaat. Zo kan prachtig zonnig weer in een mum van tijd veranderen in een koude

ijsstorm die recht van het ijsveld komt. De wind kan in een uur tijd van west naar oost draaien. Je moet dan wel je tentje verstevigd hebben met stenen, anders waait het gewoon weg. Weinig is bestand tegen een oostelijke ijsstorm.

Kalkdal is een uitgestrekt dal waar niet zo heel lang geleden nog een gletsjer lag. Het achterste deel van het dal bestaat uit kilometers moraine puin. De stenen liggen los op elkaar, het is een hele toer om niet je evenwicht te verliezen met zware bepakkings op je rug.

Aan het einde van het blokkenveld lag een ijzig smeltmeertje waarachter de gletsjer weer zichtbaar was onder het moraine puin. De tocht ging vervolgens over de gletsjer naar een hoge pas, waarachter we in een ander dal terechtkwamen.

Kalkdal – Ander terrein. Zon gaat onder. Avond – portlood/aquarel, 18 augustus 2010

Fangsthytte Hurryfjord – 's Ochtands bij de hut tegenover de luchthaven. Na twee dagen slecht weer – portlood/aquarel, 18 augustus 2010

SENTINEL FJELLET – Dicksonland, Spitsbergen

kleurenhoutsnede, 2016

Hier kwamen we aan tijdens de eerste tocht die ik maakte op Spitsbergen in 2007. Een overweldigende ervaring was dat.

Dicksonland is een geologisch wonderschoon landschap met veel rood gekleurde bergen. Dat komt door het hematietgesteente waaruit de bergen bestaan. Het is dan ook niet gemakkelijk om helder drinkwater te vinden. Rode modder maakt smeltwater troebel en ondrinkbaar.

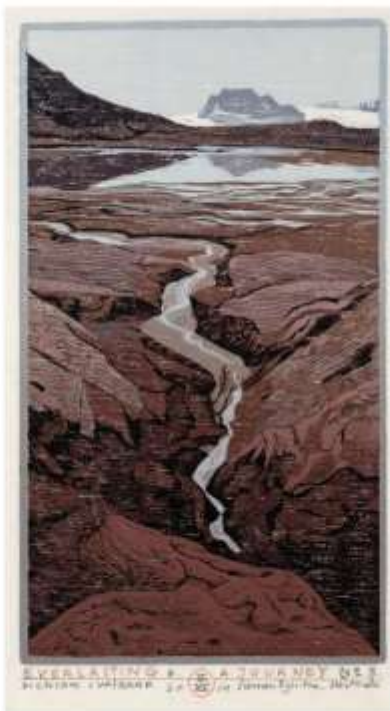
Na een tocht door de bergen van Dicksonland kwamen we uit op het Sentinel fjellet aan de rand van de Mittag Lefflerbreen. ('Breen' is gletsjer in het Noors.) Dit gebied is eigenlijk een zijmorene van de gletsjer en heeft een warme siennakleurige tint.

De spookachtige puntberg op de achtergrond heeft een veel donkerder kleur, wat weer versterkt wordt door de wolk die de berg het licht van de avondzon ontnam.

Kleine bespiegeling over klimaatverandering

Het bezoeken van uiterst noordelijk gelegen gebieden was een vertagen op zich, maar ik wilde ook aanschouwen of het smelten van de poolkappen zichtbaar was in die arctische gebieden. Zeker is dat het gletsjerijs op Spitsbergen en Groenland aantoonbaar en in verontrustend tempo aan het afsmelten is. Verontrustend, omdat dit niet eerder in de waarneembare en meteorologisch gemeten geschiedenis voorkwam.

Dat wil niet zeggen dat in de tijd voor de eerste klimaat- en ijsdiktemetingen dit afsmelten niet vaker voorkwam. Ten tijde van de 'kleine ijstijd' bereikten Nederlandse walvisvaarders Spitsbergen. Wij kunnen ons geen voorstelling maken hoe het geweest moet zijn om roet wollen wanten en een puffbreek te dat barre klimaat te overleven. Vaak liep het dan ook niet goed af. Het zien van de gebroide mutsen van 'zij die vielen', die een laatste rustplaats kregen onder een stapel stenen op Hollander Raugut of Zeussche luytkyk, roept altijd weer emotie bij me op.

In die kleine ijstijd, die duurde van de dertiende eeuw tot pakweg 1850, greiden de gletsjers en was er veel meer sneeuw rond Spitsbergen, zowel 's winters als 's zomers. Na 1850 trad de dooi in, maar ook deze dooi ging tot in onze tijd af en aan.

Probleem is dat wij mensen een beperkt besef hebben van tijd. Behalve gelagen.

Als je met een geoloog spreekt over klimaatverandering, haalt die vaak de schouders op. Begrijpelijk, want geologen denken in perioden van miljoenen jaren en dan is de periode sinds de mens is opgedoken maar een klein hoofdstukje. De laatste grote ijstijd eindigde zo'n 10.000 jaar geleden. In de daaropvolgende periode, van 8000 tot 6000 jaar geleden, was het klimaat milder dan nu en lag het zeepeil een stuk hoger dan nu het geval is. Op Spitsbergen en op Groenland waren gedurende die periode minder gletsjers en minder ijs te vinden. Zo fluctueert het beeld voortdurend wat het klimaat betreft.

Mijn vader schreef in 1992 een verhandeling in *Archeologische Berichten*

Dicksonland, Svalbard – Everlasting Journey. Hier lag op de kaart van 1975 nog een gletsjer, de Manchesterbreen. Nu reside er een dikke laag prat, met daaronder spiegelglad ijs dat wegsmolt – kleurenhoutsnede, 2016

DREAMS OF A LANDSCAPIST NO. 5 SASSEDALEN – SPITSBERGEN – KLEURENHOUTSNEDE, FEBRUARI-MAART 2016

MITTAG-LEFFLER BREEN – Eerste licht.

Divided light in thin air

kleurenhoutsnede, 2016

De looptocht vanuit Ragnardalen verliep voorspoedig. Je kunt vanuit dat dal vrij gemakkelijk het immense gletsjerveld van de Mittag Lefflerbreen oplopen. Het is wel een aardige klim. Eenmaal op het gletsjerveld aangekomen, begon het te sneeuwen. De sneeuw, die in dikke vlokken op ons neerkwam, beperkte ons zicht en bedekte de gletsjerspleten. Dat bemoeilijkte de voortgang aanzienlijk en we besloten om de tentjes maar op te zetten. De wind trok aan en ontwikkelde zich tot een sneeuwstorm, die de hele nacht en de daaropvolgende dag duurde.

36 uur later (een dag en twee nachten) stopte het met sneeuwen en ging de wind liggen. Ik had berenwacht die ochtend (moeilijk een beer te spotten in die compleet witte wereld) en om een uur of vijf 's ochtends zag ik opeens de contouren van bergen

opdoemen. Eindelijk uitzicht! Het beeld staat gegrift in mijn herinnering.

Na terugkomst in Dwingeloo, maakte ik gelijk een tekening van dat eerste licht na de sneeuwstorm (zie pagina 57). Eigenlijk bedoeld als presentje voor de gids, die ons heelhuids door die penibele omstandigheden loodste. Een tweede tekening werkte ik uit met pen en inkt. Het pak sneeuw op de voorgrond is verraderlijk en bedekt de diepe gletsjerspleten. Alleen aanwezig zou je hier geen stap meer kunnen verzetten. Met ons groepje (zes man) konden we mooi aan het touw laveren tussen de aan het oog onttrokken spleten, op zoek naar ijsbruggetjes en sneeuwoverhangen.

Spitsbergen, Mittag-Lefflerbreen – Eerste licht op het landschap na sneeuwstorm die 36 uur duurde – pen en inkt, 12,5 x 85 cm, augustus 2011

Na die onvergetelijke ervaring van dat eerste licht na de sneeuwstorm, vervolgden we onze tocht over het ijs met de verborgen spleten. Het uitzicht werd langzamerhand beter, maar af en toe trok het ook weer helemaal dicht. Op een gegeven moment zijn daar opeens twee spierwitte vogels, die eens komen kijken wat die malloten aan dat touw aan het doen zijn: ivoormeeuwen! Bewoners van onherbergzame arctische gebieden, van ruige ijsvlaktes, waar weinig mensen komen. De dagen daarna volgden ze ons. Toen we aan de voet van de gletsjer waren aangekomen, begaven ze zich al

Prent 8 Agardhølen, eerste drukgang – 20 mei 2016

Prent 8 Agardhølen, vierde drukgang – 27 mei 2016

Prent 8 Agardhølen, tweede drukgang – 23 mei 2016

Prent 8 Agardhølen, vijfde drukgang – 29 mei 2016

Prent 8 Agardhølen, derde drukgang – 25 mei 2016

Prent 8 Agardhølen, zesde drukgang – 31 mei 2016

Prent 7 Kalotten, eerste drukgang – 20 mei 2016

Prent 7 Kalotten, vierde drukgang – 27 mei 2016

Prent 7 Kalotten, tweede drukgang – 23 mei 2016

Prent 7 Kalotten, vijfde drukgang – 29 mei 2016

Prent 7 Kalotten, derde drukgang – 25 mei 2016

Prent 7 Kalotten, zesde drukgang – 31 mei 2016

BARENTSBURG – Een bewolkte dinsdagmiddag

kleurenhoutsnede, 2016

Deze laatste prent brengt ons bij de menselijke exploitatie van de poolgebieden. Barentsburg mag je rustig een stadje noemen. Rusland heeft er alles aan gedaan om van Barentsburg een moderne Sovjetstad te maken. Dat was wel in de jaren tachtig en daarna kwam de klad erin, dus als je oude vervallen relictien van de USSR wilt zien, kan dat in Barentsburg en Pyramiden. Tegen het decor van het overweldigende landschap doet zo'n scheefgezakt, op permafrost gebouwd huis heel surrealistisch aan.

Barentsburg is overigens in 1921 gesticht door Nederlanders. De NeSpiCo (Nederlandse Spitsbergen Compagnie) zag er wel brood in om op Spitsbergen steenkool te winnen. Na geologisch onderzoek bleek de plek waar nu Barentsburg ligt, de beste keuze te zijn. Aanvankelijk wilde de NeSpiCo aan de overkant van Isfjorden bij Rijpsburg steenkool gaan winnen, maar dat bleef steken op een paar proefboringen. Op de plek waar nu Barentsburg ligt, werd al

sinds 1912 op kleine schaal steenkool gewonnen door de Noren. NeSpiCo kocht de plek, een haven werd aangelegd en huizen werden gebouwd.

Tot 1932 was Barentsburg Nederlands, maar door de dalende vraag naar steenkool (crisis) en de dure exploitatiekosten, verkocht de NeSpiCo Barentsburg aan het Russische Arktikugol, die daar tot op de dag van vandaag de scepter zwaait. Hoewel de steenkoolmijn is gesloten, ziet Rusland wel het belang in van zo'n afgelegen uitkijkpost in het noorden, vlak bij de Noordpool.

In Barentsburg wonen nog steeds enkele honderden Russen, er is een typisch Russisch hotel, maar veel te beleven is er niet. Het leven valt voor de vaste bewoners niet mee. De waterkwaliteit is slecht en hoewel er genoeg wodka is, kunnen ze Barentsburg niet verlaten. Er zijn plannen om een nieuwe steenkoolmijn te bouwen in het nabijgelegen Colesbukta en de kolencentrale van Barents-

Barentsburg hotel –
pentekening, juni 2016